

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Індивідуальна тема: «Аналіз рентабельності виробництва»

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма 6.051.00.06 «Економіка і бізнес»

Завідувач кафедри: _____ / Л.Г. Мельник /

Керівник роботи: _____ / О.О. Часник /

Виконавець: _____ / М.М. Кушніров /

П.І.Б.

Група: _____ Ез-63-8С

Суми 2020

Зміст

Реферат.....	3
Вступ.....	4
1. Теоретичні основи аналізу рентабельності виробництва.....	5
1.1 Сутність рентабельності підприємства.....	5
1.2 Інформаційне забезпечення аналізу рентабельності підприємства.....	8
1.3 Фактори резерву підвищення рентабельності виробництва.....	10
2. Аналіз рентабельності виробництва.....	12
2.1 Показники ментальності виробництва.....	12
2.2 Методика аналізу рентабельності виробництва за системою показників.....	17
3. Шляхи підвищення рентабельності виробництва	20
3.1 Організаційно - економічна характеристика підприємства.....	20
3.2 Аналіз і рівень ефективності виробництва та динаміка показників рентабельності підприємства.....	26
3.3 Резерви підвищення прибутку та рівня рентабельності.....	32
Висновки.....	36
Список використаної літератури.....	37

Реферат

Кваліфікаційна робота бакалавра на тему «Аналіз рентабельності виробництва» виконана на 36 сторінках, має 10 таблиць, 28 формул, 25 використаних джерел літератури.

Мета роботи: розкриття змісту економічних понять рентабельності виробництва, їх формування в умовах ринкової економіки як з теоретичної, так і з практичної точки зору, дослідження методики аналізу фінансових результатів виробничого підприємства.

Завдання роботи: ознайомлення з поняттям рентабельності виробництва, проведення аналізу та перевірка результатів рентабельності на підприємстві, розгляд низки питань, пов'язаних з економічним аналізом фінансових результатів та рентабельності підприємства, виявлення шляхів підвищення господарської діяльності підприємства.

Предметом дослідження роботи є: поняття рентабельності, її показники, види та оцінка рентабельності і шляху її підвищення.

Ключові слова: рентабельність, підприємство, виробництво, ринкова економіка, конкурентоспроможність, витрати, прибуток, господарська діяльність.

Вступ

Власника створеного підприємства хвилює, перш за все його прибутковість, щоб прибуток підприємства покривав, перекривав усі витрати. Чим більшим буде прибуток, тим ефективнішим буде розвиток підприємства та з'являться нові можливості для розширення виробничої діяльності підприємства. Узагальнюючим показником економічної ефективності виробництва є показник рентабельності. Рентабельність – це прибутковість підприємства. Рентабельність розраховують шляхом зіставлення валового доходу або прибутку з витратами або ресурсами, що використовуються.

Проаналізувавши рентабельність можна визначити, види продукції і господарські підрозділи, які забезпечують велику прибутковість підприємству. Це є особливо важливим в сучасних, ринкових умовах, де фінансова стійкість підприємства залежить від спеціалізації і концентрації виробництва на підприємстві.

Рентабельним є те підприємство, яке приносить прибуток. В теперішніх умовах для того, щоб покупці та користувачі віддали перевагу продукції виготовленій даним підприємством, щоб товари користувалися попитом, треба стежити за фінансовим положенням та правильною організацією виробничої діяльності, простежувати усі економічні показники.

На основі аналізу рентабельності можна визначити, які види продукції і які підрозділи забезпечують велику прибутковість підприємству. Це стає особливо важливим в сучасних умовах, де фінансова стійкість підприємства залежить від спеціалізації і концентрації виробництва.

Підприємство реалізує свою продукцію споживачеві, одержуючи за неї грошову виручку. Але це ще не означає отримання прибутку. Для виявлення фінансового результату, підприємству необхідно зіставити виручку з витратами на виробництво продукції та її реалізацію.

1. Теоретичні основи аналізу рентабельності виробництва

1.1. Сутність рентабельності підприємства

Діяльність підприємств супроводжується безперервним обігом коштів, який здійснюється у формах витрат ресурсів і одержання доходів, їх розподілу і використання. Так визначаються джерела коштів, напрямки і форми фінансування, оптимізується структура самого капіталу, проводяться розрахунки з постачальниками матеріально-технічних ресурсів, покупцями продукції, державними органами по сплаті податків, персоналом підприємства і т. д.. Всі ці відносини складають зміст фінансової діяльності підприємства [22].

Товарний кредит — це короткостроковий кредит, який одне підприємство надає іншому у товарній формі шляхом відстрочки платежу за поставлену продукцію. Товарний кредит широко використовується на практиці, як засіб розширення сфери ринку і збільшення обсягу продажу продукції.

Спеціальною формою довгострокового кредиту є оренда — засноване на договорі строкове володіння і користування майном.

Доцільність оренди у кожному випадку вимагає ретельного вивчення та обґрунтування.

Поширеним різновидом оренди у світі є лізинг, коли орендодавець — лізингова компанія купує об'єкти оренди, у підприємств-виготовлювачів і передає їх у оренду на конкретних умовах. По закінченні оренди її об'єкти залежно від умов договору повертаються лізингодавцю, орендуються на новий термін або викупається орендарем.

Фінансово-економічні результати відображають мету підприємницької діяльності; її доходність і є головним для підприємства.

Головним фінансовим результатом діяльності підприємства є прибуток, іноді його замінюють показником доходу. Також для оцінки фінансового стану підприємства застосовують ряд відносних показників і коефіцієнтів [3].

Прибуток — це та частина виручки, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства. Прибуток є метою діяльності та основним економічним показником підприємства. Так, зарплата розглядається як витрати на ресурсну складову підприємницької діяльності — персонал.

Прибуток є основним фінансовим джерелом розвитку підприємства, науково-технічного удосконалення його матеріальної бази і продукції, всіх форм інвестування, служить джерелом сплати податків. Вся діяльність підприємства спрямована на те, щоб забезпечити зростання величини прибутку. Загальна величина валового прибутку підприємства має ті ж джерела, що і доход, вона включає прибуток від - реалізації робіт та послуг, матеріальних цінностей та майна, виконаних операцій.

Прибуток показує абсолютний ефект діяльності без урахування використаних при цьому ресурсів, тому він доповнюється показником рентабельності. Рентабельність — це відносний показник ефективності роботи підприємства. У загальній формі він обчислюється як відношення прибутку до витрат. Рентабельність має ряд модифікацій. Слід відрізнити рентабельність капіталу і рентабельність витрат [10].

Рентабельність інвестованих ресурсів залежно від охоплення останніх обчислюється як рентабельність виробничих фондів, сукупних активів, власного капіталу.

Рентабельність виробничих фондів (P_B) — традиційний показник на підприємствах, який називають на практиці рентабельністю виробництва, обчислюється за формулою:

$$P_B = \frac{P_{\text{вал}}}{S_{\text{сер}}} \times 100\%, \quad (1.1)$$

де $P_{\text{вал}}$ — загальний (валовий) прибуток підприємства за рік, гр. о.;

$S_{\text{сер}}$ — середня величина основних виробничих фондів і оборотних коштів підприємства за рік, гр. од..

Така методика обчислення рентабельності виробництва є неконкретною. Вона завищує цей показник. Це треба враховувати при аналізі ефективності виробництва.

Рентабельність сукупних активів (P_a) характеризує ефективність використання всього наявного майна підприємства.

$$P_a = \Pi / K_a \times 100, \quad (1.2)$$

де K_a - середня сума активів балансу підприємства, гр. од..

Рентабельність власного капіталу (P_{BK}) показує ефективність використання активів, створених за рахунок власних коштів.

$$P_{BK} = \Pi_{\text{ч}} / K_B \times 100, \quad (1.3)$$

де $\Pi_{\text{ч}}$ — чистий прибуток за вирахуванням сплати процентів за кредит, гр. од.;

K_B — власний капітал, гр. о.

Величина власного капіталу приймається за даними балансу. Це сума активів за мінусом всіх боргових зобов'язань. Цей показник рентабельності цікавий акціонерам, він визначає їх дивіденди.

Рентабельність продукції характеризує ефективність витрат на її виробництво і збут. Обчислюється рентабельність реалізованої продукції (P_{Π}).

$$P_{\Pi} = \text{Преал} / \text{Среал} \times 100\%, \quad (1.4)$$

де Среал — витрати на виробництво і збут продукції, тис. грн.

Преал — прибуток від реалізації, тис. грн.

Рентабельність, також обчислюється відношенням прибутку до обсягу реалізованої продукції. [14].

У багатомономенклатурному виробництві поряд з рентабельністю всієї продукції визначається також рентабельність окремих її різновидів. Рентабельність певного виробу обчислюється за формулою:

$$P_i = (\text{Ц}_i - \text{C}_i) / \text{C}_i \times 100, \quad (1.5)$$

де P_i — рентабельність i -го виробу, %;

$\text{Ц}_i, \text{C}_i$ — відповідно ціна і повна собівартість i -го виробу, гр. од..

Рівні модифікації показника рентабельності широко застосовуються у економічному аналізі та прийнятті підприємницьких і управлінських рішень.

Ці показники дають уявлення про можливості підприємства розплатитися з кредиторами, позичальниками та акціонерами коштами у зв'язку з використанням місця, що має, грошової притоки. Концепція рентабельності обчислюваної на основі притоки грошових коштів, широко використовується в країнах з розвинутою економікою.

1.2. Інформаційне забезпечення аналізу рентабельності підприємства

Рентабельність одна з базових економічних категорій економіки. Рентабельність – це прибутковість. Вона тісно зв'язана з одержанням прибутку. Та її не можна порівнювати з абсолютною сумою отриманого прибутку. Рентабельність - це відносний показник, тобто рівень прибутковості, що вимірюється у, коефіцієнтах або відсотках. Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів та ефективності діяльності підприємств. Порівнюючи з абсолютними показниками прибутку, показники рентабельності мають вагомні переваги: мають ширші можливості порівняння: співставлення абсолютних показників прибутку підприємств з різними обсягами діяльності, кількістю персоналу, тощо не дає можливості проводити об'єктивну оцінку; ці показники менш знаходяться під впливом інфляційних процесів.

Різні варіанти рішень, що приймаються для визначення прибутку, поточних витрат, авансованої вартості, для розрахунку рентабельності визначають наявність значної кількості показників рентабельності.

Показники рентабельності характеризують ефективність роботи підприємства, прибутковість різних напрямів діяльності; вони більш ґрунтовно, охарактеризовують узагальнюючі результати господарської діяльності підприємства.

Рентабельність є показником, що комплексно характеризує ефективність діяльності підприємства. На підставі, ми цього можемо, оцінити ефективність управління підприємствами, отримання високого прибутку і достатнього рівня прибутковості прямо залежить від правильності і оперативності управлінських рішень. Так рентабельність розглядають як один із критеріїв якості управління суб'єктом господарювання.

За значенням рівня рентабельності підприємства можна оцінити його довгострокове благополуччя. Для самих власників капіталу підприємства цей показник є більш привабливим, ніж показники фінансової стійкості і ліквідності, які визначені на основі співвідношення окремих статей балансу.

Показники рентабельності визначають зв'язок між сумою прибутку та величиною вкладеного капіталу, можуть бути застосовані у процесі прогнозування прибутку на підприємствах. Оцінка передбачуваного прибутку формується на рівні прибутковості за попередні періоди з урахуванням прогнозованих змін.

Велике значення рентабельність має для ухвалення рішень у області інвестування, планування, при складанні кошторисів, координуванні, оцінці і контролі діяльності підприємства.

Значення аналізу рентабельності заключається у оптимізації процесів управління основною діяльністю підприємств шляхом наукового обґрунтування резервів підвищення її ефективності [7].

Задачі аналізу рентабельності підприємств: оцінка виконання визначених параметрів рентабельності підприємств; вивчення динаміки показника рентабельності; виявлення і кількісний вимір впливу фактору на показники рентабельності підприємств; пошук резервів зростання рентабельності діяльності підприємств; обґрунтування, розробка заходу щодо використання виявлених резервів.

Головним джерелом інформації оцінки рентабельності роботи суб'єктів господарювання є форми 1 та 2 фінансової звітності підприємства. У формі 2 «Звіт про фінансові результати» міститься інформація щодо чистого прибутку

підприємства та витрат, які були здійсненні для отримання доходу та відповідного прибутку. Форма 1 «Баланс» містить дані щодо ресурсів підприємства, які використовуються для отримання доходу та прибутку. Співвідношення прибутку з витратами та ресурсами характеризує ефективність їх використання, тобто саме рентабельність.

1.3. Фактори резерву підвищення рентабельності виробництва

Головним у понятті «рентабельність виробництва» є величина прибутку. Фактори рентабельності це насамперед установлення факторів, що якимось чином мають вплив на формування прибутку. Фактори прибутку умовно розділяють на дві групи: фактори внутрішнього порядку, які залежать від виробника продукції та носять суб'єктивний характер; фактори зовнішнього порядку, які не залежать від товаровиробників та є об'єктивними.

Фактори внутрішнього порядку - це кількість реалізованої продукції, її якість та витрати виробництва.

Кількість реалізованої продукції залежить від обсягу валової продукції та рівня її товарності. Під час зростання обсягу валової продукції має місце збільшення продукції яка підлягає збуту, тому що темпи росту її внутрішнього споживання, завжди, нижчі темпів росту валової продукції, що створює умови для підвищення рівню товарності та збільшенню на цій основі грошового виторгу для підприємства [22].

Якість продукції має вплив на величину прибутку прямо через грошовий виторг, тому що продукція більш високої якості має забезпечити більш високу реалізаційну ціну. Величина грошового виторгу прямо залежить від строків збуту продукції, її структури і ринків збуту.

Важливим фактором формування прибутку є собівартість продукції. Собівартість продукції - це вартісне вираження витрат підприємства,

пов'язаних з використанням у технологічному процесі виконання робіт і надання послуг, природних ресурсів, сировинних матеріалів, палива, енергії, основних виробничих фондів, інструменту, інвентарю, трудових і фінансових ресурсів, а також інших витрат на їх виробництво і збут, включаючи встановлені державою як обов'язкові відрахування, податки і платежі. Падіння чи зростання витрат виробництва має вплив на розмір прибутку.

До факторів зовнішнього порядку мають відношення ринковий попит на продукцію, пропозиція та конкуренція виробників продукції. Попит — це потреба у певному товарі, яка забезпечується грошима. Пропозиція — це сукупність товарів, які показані на ринку. Попит і пропозиція — це дві протилежності, вони викликають зростання та спад цін. Високий або низький попит на продукцію, також наявність або відсутність конкурентів обумовлюють як кількість реалізованої продукції так і рівень цін на неї, що в кінцевому підсумку впливає на сам розмір прибутку.

Фактори рентабельності виробництва носять екстенсивний і інтенсивний характер [8].

Екстенсивні фактори - такі, які впливають на рентабельність шляхом зміни кількості реалізованої продукції, інтенсивні - на ріст реалізаційних цін і зниження собівартості продукції.

До екстенсивних факторів належить: збільшення обсягів інвестицій при наявному рівні техніки; збільшення кількості працівників; збільшення обсягу сировини, матеріалів, палива.

До інтенсивних факторів належать: прискорення науково-технічного прогресу; підвищення кваліфікації працівників; покращення використання основних та оборотних фондів; покращення організації виробництва.

2. Аналіз рентабельності виробництва

2.1. Показники ментальності виробництва

При визначенні рівня рентабельності традиційно використовують абсолютні та відносні показники. Абсолютна величина рентабельності рівнозначна прибутку і обчислюється в грошовому вигляді. Відносні показники рентабельності виражаються у вигляді двох величин: прибутку та собівартості реалізованої продукції в оптових цінах, прибутку та виробничих фондів [5].

За ступенем узагальнення рентабельність поділяють на показники загальногосподарської рентабельності та галузевої рентабельності. Загальногосподарська рентабельність обчислюється за окремими видами продукції, їх групами або по даному підприємству у цілому. Показники галузевої рентабельності обчислюються на основі узагальнених даних по галузі.

Рентабельність характеризує і ефективність спожитих засобів виробництва. Для визначення економічної ефективності основних та оборотних фондів використовують показник норми прибутку.

До показників рентабельності реалізації відносяться:

Рентабельність за валовим прибутком. Визначається як відношення валового прибутку до чистого доходу і розраховується за формулою:

$$R_{\text{вп}} = \text{ВП(МД)}/\text{ЧД(ВР)} = \text{ряд.050ф.№2}/\text{ряд.035ф.№2}, \quad (2.6.)$$

де $R_{\text{вп}}$ — рентабельність по валовому прибутку;

ВП(МД) — валовий прибуток;

ЧД(ВР) — чиста виручка від реалізації.

Показує, скільки гривень (копійок) валового прибутку припадає на 1 грн. чистої виручки. Може бути у процентах. Чим вищий цей показник, тим краще.

Рентабельність за прибутком від реалізації (ПР) ($R_{\text{пр}}$). Це сума виручки від реалізації продукції зменшена на суму нарахованого (сплаченого) податку на добавлену вартість, акцизного збору, ввізного мита, митного збору та інших

обов'язкових зборів і платежів, визначених чинним законодавством, а також на суму витрат, що включаються до собівартості реалізованої продукції [8].

Визначається як відношення суми прибутку від реалізації до чистого доходу (виручки) від реалізації. Показує, скільки гривень прибутку від реалізації припадає на 1 грн. чистого доходу. Може визначатися й у процентах. Чим вище цей показник, тим краще.

Рентабельність за операційним прибутком (ОП) ($R_{оп}$).

Визначається як відношення суми операційного прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації і розраховується за формулою:

$$R_{оп} = ОП/ЧД(ВВР) = \text{ряд.100ф.№2}/\text{ряд.035ф.№2}, \quad (2.7.)$$

Показує, скільки гривень (копійок) операційного прибутку припадає на 1 грн. чистого доходу (виручки). Може визначатися й у процентах. Чим вище цей показник, тим краще.

Рентабельність за чистим прибутком ($R_{чп}$). Визначається як відношення суми чистого прибутку (ЧП) до чистого доходу (виручки) від реалізації і розраховується за формулою:

$$R_{чп} = ЧП/ЧД(ВР) = \text{ряд.220ф.№2}/\text{ряд.035ф.№2}, \quad (2.8.)$$

Ці показники називають також показниками рентабельності реалізованої продукції за валовим, операційним і чистим прибутками або показниками рентабельності реалізованої продукції.

До показників рентабельності активів відносять:

Рентабельність активів (R_A). Визначають як відношення чистого прибутку до середньої величини активів підприємства (А) і розраховується за формулою:

$$R_A = ЧП/А = \text{ряд.220ф.№2}/[(\text{ряд.280гр.3} + \text{ряд.280гр.4})\text{ф.№1}]/2, \quad (2.9.)$$

Показує, скільки чистого прибутку припадає на 1 грн. вкладених активів. Може визначатися у процентах. Цей показник називається також рентабельністю інвестицій (ROE).

Термін окупності активів (ТОА(I)). Визначається відношенням 100 % до рентабельності активів, вираженої у процентах і розраховується за

формулою:

$$TOA(I)=100N_{\%}/R_A\%, \quad (2.10)$$

де $R_A\%$ — рентабельність активів виражена у процентах.

Показує, за який період будуть компенсовані чистим прибутком інвестовані в активи кошти, тобто за який термін окупляться всі активи підприємства, враховуючи досягнутий їх рівень рентабельності за аналізований період [9].

Рентабельність необоротних активів (R_{HA}). Визначається як відношення чистого прибутку до середньої величини необоротних активів (HA) і розраховується за формулою:

$$R_{HA}=\text{ЧП}/\text{HA}=\text{ряд.220ф.№2}/[(\text{ряд.080гр.3}+\text{ряд.080гр.4})\text{ф.№1}]/2, \quad (2.11)$$

Характеризує величину чистого прибутку, що припадає на кожну гривню необоротних активів. Може розраховуватися у процентах.

Термін окупності необоротних активів (ТОНА). Визначається як відношення 100 % до рентабельності необоротних активів у процентах ($\%R_{HA}$) та розраховується за формулою:

$$ТОНА(I)=100\% /R_{HA}, \quad (2.12)$$

Рентабельність оборотних активів в R_{OA} . Визначається як відношення чистого прибутку до середньої величини оборотних активів (OA) і розраховується за формулою:

$$R_{OA}=\text{ЧП}/\text{OA}=\text{ряд.220ф.№2}/[(\text{ряд.260гр.3}+\text{ряд.260гр.4})\text{ф.№1}]/2, \quad (2.13)$$

Термін окупності оборотних активів (ТООА). Визначається як відношення 100 % до рентабельності оборотних активів у процентах ($\%R_{OA}$).

$$ТООА=100\% / R_{OA}\%, \quad (2.14)$$

Рентабельність виробничих фондів. Визначається як відношення валового або чистого прибутку до середньої величини виробничих фондів (ВФ) і розраховується за формулою:

$$R_{ВФ}=\text{ВП(ЧЧП)}/\text{ВФ}=(\text{ряд.050ф.№2})\text{АБО}(\text{ряд.050ф.№2})/\text{ф.№1}(\text{гр.3}+\text{гр.4})/2\text{за ряд.030,100,120}, \quad (2.15)$$

Показує величину валового прибутку, що припадає на кожну гривню виробничих ресурсів підприємства. До показників рентабельності власного

капіталу і зобов'язань відносять:

Рентабельність власного капіталу (R_{BK}). Визначається як відношення чистого прибутку до власного капіталу і розраховується за формулою:

$$R_{BK} = \text{ЧП/ВК} = \text{ряд.220ф.№2}/[(\text{ряд.380гр.3} + \text{ряд.380гр.4})\text{ф.№1}]/2, \quad (2.16)$$

Термін окупності власного капіталу (ТОВК). Визначається як відношення 100 % до рентабельності власного капіталу, виражену у процентах (R_{BK}):

$$\text{ТОВК} = 100\% / R_{BK} \%, \quad (2.17)$$

Рентабельність позикового капіталу (R_{PK}). Визначається як відношення чистого прибутку до середньої величини позикового капіталу (ПК) і розраховується за формулою:

$$R_{PK} = \text{ЧП/ПК} = \text{ряд.220ф.№2}/\text{ф.№1}(\text{гр.3} + \text{гр.4})/2 \text{ за розд. III і IV ПБ}, \quad (2.18)$$

Термін окупності позикового капіталу (ТОГЖ). Визначається як відношення 100 % до рентабельності позикового капіталу, у процентах ($\%R_{PK}$):

$$\text{ТОГЖ} = 100\% / R_{PK} \%, \quad (2.19)$$

Рентабельність інвестованого капіталу (R_{iK}). Визначається як відношення чистого прибутку до середньої величини інвестованого капіталу (ІК).

Коефіцієнт реінвестування (K_{PI}). Визначається як відношення приросту капіталу реінвестованого в розвиток підприємства у вигляді резервного капіталу та нерозподіленого прибутку до чистого прибутку.

Показує, яка частина чистого прибутку була знову вкладена в діяльність підприємства.

Коефіцієнт стійкості економічного зростання (КСЕЗ). Визначається як відношення приросту капіталу реінвестованого в розвиток підприємства у вигляді резервного капіталу та нерозподіленого прибутку до власного капіталу [22].

Показує, яку питому вагу займає знову інвестований капітал в структурі власного капіталу підприємства.

До показників рентабельності діяльності і продукції відносять:

Рентабельність виробничої діяльності ($R_{вд}$). Визначається як відношення

валового прибутку (ВП) до величини собівартості реалізованої продукції (СРП).

Характеризує прибутковість виробничої діяльності.

Рентабельність операційної діяльності (Род). Визначається як відношення прибутку від операційної діяльності (ПОД) до величини операційних витрат (ОВ) і характеризує прибутковість операційної діяльності. Показує, скільки прибутку припадає на 1 грн. понесених операційних витрат, тобто вигідність для підприємства виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, продажу товарів, понесених інших витрат операційної діяльності та являє собою витратний показник рентабельності.

Рентабельність звичайної діяльності (РЗД). Визначається як відношення загального прибутку від звичайної діяльності (ПЗД) до всіх витрат від звичайної діяльності (ВЗД).

Рентабельність діяльності (РД). Визначається як відношення чистого прибутку (ЧП) до витрат всіх видів діяльності (ВД).

Коефіцієнт адміністративних витрат (КАВ). Визначається як відношення адміністративних витрат до собівартості реалізованої продукції і визначається за формулою:

$$K_{ав} = АВ/СРП = \text{ряд.070ф.№2} / \text{ряд.040ф.№2}, \quad (2.20)$$

Коефіцієнт витрат на збут ($K_{взб}$). Він визначається як відношення витрат на збут до собівартості реалізованої продукції і розраховуються за формулою:

$$K_{взб} = ВЗБ/СРП = \text{ряд.080ф.№2} / \text{ряд.040ф.№2}, \quad (2.21)$$

Рентабельність окремих видів продукції (Ровп)- Визначається як відношення різниці між ціною і собівартістю одиниці реалізованої продукції до собівартості одиниці реалізованої продукції і визначається за формулою:

$$R_{овп} = Ц - С / С, \quad (2.22)$$

де, Ц — ціна одиниці продукції;

С — собівартість одиниці реалізованої продукції.

Бачимо, скільки прибутку припало на 1 грн. собівартості продукції, яка була реалізована. Показники рентабельності більш повно ніж прибуток,

відображають кінцеві результати господарювання, тому що їх величина показує співвідношення факту з дійсними або використаними ресурсами, їх використовують для оцінки діяльності підприємства і як інструмент в інвестиційній політиці та ціноутворенні [15].

З вище сказаного робимо висновок, що рентабельність як показник дає більше уявлення про достатність прибутку у порівнянні з другими окремими величинами, що мають вплив на виробництво та реалізацію продукції, можна сказати і взагалі на всю фінансово-господарську діяльність підприємства.

2.2. *Методика аналізу рентабельності виробництва за системою показників*

Здійснюючи всебічний аналіз показників рентабельності є можливість для визначення резервів підвищення ефективності виробництва.

Величина показника рівня рентабельності залежить від декількох факторів - ціни реалізації 1 ц продукції та рівня її собівартості. Для визначення зміни рівня рентабельності від зміни ціни ΔP_c можна скористатися формулою:

$$\Delta P_c = \frac{C_1 - C_0}{C_1} \times 100, \quad (2.23)$$

де, C_1 і C_0 - ціна реалізації 1 ц продукції відповідно у звітному і базовому роках; C_1 - собівартість 1 ц продукції у звітному році.

Вплив собівартості на рівень рентабельності ΔP_c можна визначити, віднявши від рівня рентабельності звітнього року показник ΔP_c або з виразу

$$\Delta P_c = \frac{C_0 - C_1}{C_0} \times 100, \quad (2.24)$$

де, C_0 - собівартість 1 ц продукції у базовому періоді.

Беремо до уваги зміни показника під впливом розглянутих факторів при проведенні аналізу рівня рентабельності підприємства.

За умови, якщо собівартість 1 ц продукції нижча за ціну її реалізації, то за будь-якої величини собівартості кожний відсоток зростання ціни зумовлює підвищення рівня рентабельності більш ніж на 1 %.

За одного і того ж рівня собівартості продукції кожний відсоток зростання ціни зумовлює підвищення рівня рентабельності на одну і ту ж величину.

З підвищенням рівня рентабельності, досягнутого завдяки зниженню собівартості продукції, кожний відсоток зростання ціни забезпечує все більший приріст рівня рентабельності порівняно з таким приростом за нижчого рівня рентабельності.

За однієї й тієї ж ціни кожний відсоток зниження собівартості продукції забезпечує прогресуюче зростання рівня рентабельності.

У методиці аналізу рівня рентабельності окремо не виділяються постійні та змінні витрати, до уваги береться їх сумарна величина. Але потреба у виділенні є очевидною коли постійні витрати певного виду діяльності з часом змінюються.

Методичний підхід до врахування постійних витрат можемо побачити на прикладі аналізу рентабельності продажу. Для цього маємо формулу рентабельності продажу R_p (коефіцієнт) у розгорнутому вигляді

$$R_p = \frac{П}{ГВ} = \frac{ОБ(Ц - ЗВЦ) - ПВ}{ОБ \times Ц}, \quad (2.25)$$

Видно, як рівень рентабельності продажу, формують такі економічні і технологічні параметри, як обсяг продажу $ОБ$, ціна продукції $Ц$, змінні витрати на одиницю продукції $ЗВЦ$ і постійні витрати $ПВ$. Щоб визначити кількісний вплив цих параметрів на даний показник, застосуємо індексний метод із наступним відніманням від чисельників часткових індексів їх знаменників.

Для підприємства важливо одержувати більший прибуток. Тоді потрібно знайти, фактори котрі вплинули на масу прибутку у звітний період у порівнянні з минулим та як цей вплив зміг зумовити зміну його абсолютної величини.

Економічний механізм утворення прибутку дозволяє виділити три найважливіші фактори, які мають вплив на масу прибутку підприємства : обсяг реалізації; рівень повної собівартості 1 ц реалізованої продукції; середня ціна реалізації 1 ц продукції.

Кількісний вплив кожного з факторів на зміну прибутку визначаємо, розклавши його загальний індекс на три зв'язані часткові індекси.

Перший індекс правової частини формули фіксує відносну зміну прибутку залежно від зміни обсягу реалізованої продукції, другий - від зміни середньої ціни реалізації і третій - від зміни повної собівартості продукції.

Абсолютний вплив кожного фактору на зміну прибутку у звітний рік визначається відніманням знаменників часткових індексів від їх чисельників. Чим більший загальний індекс прибутку, тим більшу масу цього ефекту одержало підприємство, і навпаки [19].

Індекс прибутку має на увазі здійснення аналізу маси прибутку підприємства за всіма галузями підприємства. Його використовують для аналізу прибутку, одержаного від якоїсь однієї галузі. Тоді формула пишеться без символу Σ .

Підприємства вкладають багато коштів у виробничі засоби та знижують кількість оборотів капіталу. Такі вкладення мають підвищення рівню механізації та автоматизації виробництва, що приводить до одержання більших прибутків, які компенсують зниження рівня рентабельності, під дією першого фактора.

Один і той же рівень рентабельності авансованого капіталу може бути досягнутий за різного співвідношення розглянутих двох факторів. Тоді підприємство, надає перевагу тому де є більше невикористаних можливостей.

3. Шляхи підвищення рентабельності виробництва

3.1. Організаційно - економічна характеристика підприємства

Підприємства розрізняють по багатьох показниках, при вивченні проблеми у окремому господарстві необхідно освітити його з економічної точки зору, щоб показати до якого типу відноситься дане підприємство, та у якому напрямку спеціалізується і які у нього особливості [21].

Підприємство, яке досліджується, засноване у 2008 році.

Майно підприємства, яке ми досліджуємо, складається з основних та обігових коштів, та інших цінностей, вартість яких викладена на самостійному балансі.

Підприємство є власником майна, земель, та переданих йому засновниками у власність; продукції, виробленої в результаті господарської діяльності. Резервний фонд підприємства створюється від розміру статутного фонду. Щорічно підприємство відраховує до Резервного фонду 5% від суми чистого прибутку.

Для своєї діяльності підприємство використовує землі, які належать йому на праві власності та на праві оренди.

Проведемо аналіз складу і структури сільськогосподарських угідь на основі річних звітів підприємства за 2016 – 2018 роки.

Таблиця 3.1. – Сільськогосподарські угіддя підприємства та їх структура за 2016- 2018 роки

Види угідь	2016р.		2017р.		2018р.		2018 р. в % до 2016 р.
	га	%	га	%	га	%	
Сільськогосподарські угіддя	2267	100	2235	100	2120	100	94,0
в тому числі рілля	2221	98,0	2188	98,0	2073	98,0	93,0

З таблиці бачимо, що за досліджуваний період площа сільськогосподарських угідь та ріллі кожного року різна. Так у 2016 р. вона складає 2267 га та 2221 га, у 2017 році площа сільськогосподарських угідь зменшилася на 32 га та складає 2235 га, площа рілля скоротилася на 33 га та складає 2188 га, у 2018 році площа сільськогосподарських угідь скоротилася ще на 115 га і складає 2120 га, площа ріллі скоротилася на 115 га та складає 2073 га.

Розрахуємо ефективність використання земель.

Таблиця 3.2. - Ефективність використання земель

Показники	Всього			На 100 га			2018 у % до 2016
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	
Натуральні, ц: зерно	38768	36810	43974	1710,1	1646,9	2074,2	113,4
соя	6123	8485	16075	270,1	379,6	758,3	262,5
молоко	20145	20505	20998	888,6	917,4	990,5	104,2
приріст живої маси ВРХ	1562	995	847	68,9	44,5	39,9	54,2
Вартісні, тис. грн.:	8886,9	7003,8	5904,9	392	313,4	278,5	66,4
валова продукція							
Товарна продукція	15384	13405	21987	678,6	599,8	1037,1	143
Прибуток	-1455	862	3832	-64,2	38,6	180,9	263,4

Робимо висновок: за даний період підприємство у 2016 році має збиток у розмірі 1455 тис. грн, у 2017 році воно має прибуток 860 тис. грн. та у 2018 році його прибуток дорівнює 3832 тис. грн.

Трудові ресурси - це сукупність здатних до праці людей, що безпосередньо беруть участь у матеріальному виробництві Рівень забезпеченості сільського господарства трудовими ресурсами, рівномірне і раціональне їх використання значною мірою впливає на ефективність галузі.

Проаналізуємо трудові ресурси господарства.

Таблиця 3.3. - Наявність трудових ресурсів підприємства за 2016 – 2018 р.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2016 р. %
Середньорічна чисельність працівників	97	94	98	101
В рослинництві	18	16	18	100
В тваринництві	79	78	80	101

За даний період середньорічна чисельність працівників зайнятих у сільському виробництві збільшилась на 1% або на 1 працівника, в тому числі в рослинництві чисельність працівників залишилася незмінною, в тваринництві збільшилася на 1%.

Виробничі фонди підприємств залежно від способу перенесення вартості на створений продукт, тривалості обороту та економічного значення в процесі виробництва поділяються на основні та оборотні. Основні виробничі фонди - це засоби виробництва, які беруть участь в процесі виробництва багато разів, зберігаючи натурально - грошову форму, а свою вартість на створюваний продукт несуть по частинах. До основних виробничих фондів належать засоби виробництва, які безпосередньо пов'язані з виробничим процесом та реалізацією продукції [24]: приміщення виробничого призначення; споруди; робочі та силові машини; обладнання; робоча та продуктивна худоба.

Удосконалення виробничих фондів сприяє збільшенню кількості виробництва сільськогосподарської продукції, а також покращення її якості, що збільшує прибутки господарства.

Узагальнюючим виразом розміру основних фондів є грошова форма, яка дає змогу розрахувати розміри вкладень коштів на формування їх, та суму зносу засобів, яка переводиться на новостворену вартість.

Економічне значення основних фондів заключається в тому, що це мірило та основа розвитку продуктивних сил сільського господарства, забезпечуючи должний рівень та темпи збільшення виробництва продукції та підвищення продуктивності праці.

На підприємствах розраховують показники стану основних фондів: зносу, придатності, оновлення.

Коефіцієнт зносу основних фондів встановлюють за формулою:

$$K_z = Z \times 100 : \Phi_p, \quad (3.26)$$

де, K_z - коефіцієнт зносу основних фондів;

Z - сума зносу основних фондів;

Φ_p - первісна вартість основних фондів

Коефіцієнт придатності основних фондів (K_p) виявляє, яку частку складає їх залишкова вартість від первісної вартості. Виражений у процентах цей показник може бути обрахований за формулою:

$$K_p = (\Phi_p - Z) \times 100 : \Phi_p. \quad (9), \quad (3.27)$$

Коефіцієнт придатності основних фондів, як показник зворотний коефіцієнту зносу, можна обрахувати так: від 100% відняти процент зносу основних фондів.

Коефіцієнт оновлення основних фондів (K_o) характеризує частку нових, введених в експлуатацію у звітному періоді основних фондів у складі усіх основних фондів, наявних на кінець звітнього періоду. Цей коефіцієнт у процентах можна визначити за формулою:

$$K_o = \Phi_n : \Phi_k \times 100, \quad (3.28)$$

де, Фн - сума нових основних фондів за первісною вартістю, що введені в експлуатацію у звітному періоді;

Фк - сума основних фондів за первісною вартістю на кінець звітного періоду.

Таблиця 3. 4. - Наявність, стан і рух основних виробничих засобів

Основні засоби	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. у% до 2016 р.
Залишок на початок року, тис. грн: первісна	9006	9024	10195	113,2
знос	2687	3265	3940	146,6
Надійшло за рік, тис. грн.	18	1171	1402	7789
Нараховано амортизацію за рік, тис. грн.	578	675	1132	196
Залишок на кінець року, тис. грн.: первісна	9024	10195	11597	128,5
знос	3265	3940	5072	155,3
Коефіцієнт зносу основних засобів, %	33,0	37,5	41,4	125,5
Коефіцієнт придатності, 0/©	67,0	62,5	58,6	87,5
Коефіцієнт оновлення, %	99,8	88,5	87,9	88,1

Проаналізуємо забезпеченість господарства основними виробничими фондами підприємства за 2016-2018 роки.

Таблиця 3.5. - Забезпеченість основними виробничими фондами

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	9015	7219	10896
Площа с/г угідь, га	2267	2235	2120
Кількість середньорічних працівників, чол.	97	94	98
Фондозабезпеченість, тис. грн.	3,9	3,2	5,1
Фондоозброєність, тис. грн.	93	77	111

Проаналізувавши ці дані, ми бачимо, що рівень забезпеченості господарства основними засобами на досить високому рівні.

За даний період на підприємстві підвищилися фондозабезпеченість та фондоозброєність праці.

Так у 2016 році фондозабезпеченість була 3,9 тис. грн., то в 2018 році показник фондозабезпеченості виріс на 1,2 тис. грн., на 30,7 %. За цей проміжок часу, на 19,3 % підвищилася і фондоозброєність праці (у 2016 році вона дорівнювала 93 тис. грн., в 2017 році - 77 тис. грн., а в 2018 році - 111 тис. грн.).

Збільшення цих показників відбувається за рахунок постійного збільшення вартості основних виробничих фондів та свідчить про сталий розвиток сільськогосподарського виробництва [17].

Спеціалізація сільського господарства - це переважно розвиток виробництва одного та кількох видів продукції у окремих регіонах, підприємствах чи їх підрозділах. Спеціалізацію характеризують розвитком тих галузей сільського господарства, що забезпечують виробництво даних видів продукції.

Проаналізуємо структуру грошових надходжень від реалізації продукції.

Таблиця 3.6. - Спеціалізація підприємства

Продукція галузі	2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Зернові і зернобобові - всього	1957	53,3	2533	57	1522	25,6
пшениця озима	1254	64,1	909	35,9	719	47,2
кукурудза на зерно	232	11,9	1300	51,3	493	32,4
ячмінь	415	21,2	321	12,7	310	20,4
гречка	56	2,8	-	-	-	-
овес	-	-	3	0,1	-	-
соя	1269	34,5	1893	42,7	3516	59
ріпак озимий	442	12	-	-	898	15
інша продукція рослинництва	6	0,2	11	0,3	14	0,4
Разом по рослинництву	3674	39,4	4437	36,7	5950	39
ВРХ	1366	24,1	1183	15,4	830	8,8
молоко	3237	57,2	5297	69,2	6752	71,6

свині	957	16,9	1152	15	1811	19,2
мед	8	0,1	9	0,1	16	0,2
інша продукція тваринництва	94	1,7	21	0,3	20	0,2
Разом по тваринництву	5662	60,6	7662	63,3	9429	61
Усього по підприємству	9336	100	12099	100	15452	100

Ми бачимо, що у 2016 році господарство більшою мірою, спеціалізувалося на виробництві продукції тваринництва. Це показують 60,6% грошових надходжень, що припадають на продукцію тваринництва. На продукцію рослинництва відведено 39,4% грошових надходжень. Тоді зазначаємо, що тваринництво має 63,3% капіталовкладень, це на 2,7% більше ніж у 2016 році. Проаналізувавши структуру грошових надходжень за 2018 рік, відмітимо зменшення частки продукції тваринництва до 61% та збільшення надходжень від продукції рослинництва до 39%. Тоді, за цей проаналізований період господарство має скотарську та молочну спеціалізацію.

3.2. Аналіз і рівень ефективності виробництва та динаміка показників рентабельності підприємства

Основними показниками економічної ефективності є: фондоддача, фондомісткість, норма прибутку, фондозабезпеченість та фондоозброєність.

Фондоддача - це вартість валової продукції з розрахунку на 1 грн. основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення.

Фондомісткість - це вартість основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення з розрахунку на 1 грн. валової продукції.

Фондозабезпеченість підприємства - це вартість основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення, що припадає на 100 га сільськогосподарських угідь.

Фондоозброєність праці - це вартість основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення з розрахунку на одного середньорічного працівника. Норму прибутку визначають як відношення прибутку до середньорічної вартості основних і оборотних фондів.

Таблиця 3.7.- Економічна ефективність використання основних виробничих фондів підприємства

Показники	2016р.	2017 р.	2018 р.
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	9015	7219	10896
Середньорічна вартість оборотних фондів, тис. грн.	8963	5964	6571
Вартість валової продукції, тис. грн.	8886,9	7003,8	5904,9
Прибуток (збиток), тис. грн.	-1455	862	3832
Фондовіддача, грн.	0,99	0,97	0,54
Фондомісткість, грн.	1,01	1,03	1,46
Норма прибутку, %	8,1	6,5	22

Дані які використані у цій таблиці свідчать, що у 2016 році економічна ефективність використання основних виробничих фондів підприємства була найвищою, так як фондовіддача дорівнювала 0,99 грн., але на протязі наступних років цей показник знизився, так у 2017 грн. році до 0,97 грн., а у 2018 році до 0,54 грн.

Негативним явищем є те, що фондомісткість підприємства у 2018 році зросла до 1,46 грн..

На рівень фондомісткості впливають різні фактори, вони пов'язані як із зміною обсягу продукції, так і з ефективністю використання основних виробничих фондів.

До таких факторів можна віднести одиниці устаткування, продуктивність устаткування, вартість, коефіцієнт змінності, питому вагу машин і устаткування в загальній вартості основних фондів.

Ефективність виробництва - категорія, яка характеризує віддачу, результативність виробництва [1].

Для визначення економічної ефективності виробництва застосовують цілу систему показників: рівень рентабельності; прибуток на 1га сільськогосподарських угідь, на 1 середньорічного працівника, на 1 грн. витрат; норма прибутку; вартість валової продукції в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, на 1 середньорічного працівника, на 1 грн. витрат виробництва.

Сам економічний результат діяльності підприємства оцінюємо за розрахунками таблиці 3.8.

Таблиця 3.8. - Основні економічні показники виробничої діяльності підприємства за 2016 – 2018 р. р.

Показники	Роки			2018 р. в % до 2016 р.
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	
Вартість валової продукції, грн.:	8886900	7003800	5904900	66,4
на 1 га сільськогосподарських угідь	3920	3134	2785	71
на 1 середньорічного працівника	91617	74508	60254	66
на 1 гривню виробничих витрат	0,98	0,97	0,54	55
Прибуток, грн..	-1455000	862000	3832000	263
на 1 га сільськогосподарських угідь	642	386	1808	282
на 1 середньорічного працівника	15000	9170	39102	261
на 1 гривню виробничих витрат	0,16	0,12	0,35	219
Рівень рентабельності, %	-11,2	8,5	29,6	X
Норма прибутку, %	8,1	6,5	22	X

Вартість валової продукції за досліджуваний період зменшилась на 33,6%, відповідно і вартість валової продукції на 1га с/г угідь зменшилась на 29%. Вартість валової продукції на 1 середньорічного працівника становить 34%.

Прибуток виріс на 163%. Так, на 1га с/г угідь - 182, на одного середньорічного працівника - 161%, на 1 гривню виробничих витрат - 119%. Валова продукція сільського господарства - це первісний результат взаємодії факторів виробництва, матеріальна та вартісна основа інших кінцевих результатів, що в натуральній формі представлений всіма виробленими

протягом року первинними продуктами рослинництва і тваринництва, а у вартісній - оцінений за порівняльними цінами відповідного року.

Тепер розрахуємо динаміку валових зборів продукції у таблиці 3. 9.

Таблиця 3.9. - Динаміка валових зборів продукції

Вид продукції	Порівняна ціна за 1 Ц, грн	2016 р.			2017 р.			2018 р.		
		Кількість, ц	Вартість продукції, тис. грн.	у % до усього підприємства	Кількість, ц	Вартість продукції, тис. грн.	у % до усього підприємства	Кількість, ц	Вартість продукції, тис. грн.	у % до усього підприємства
Пшениця озима	102,75	15684	1612	8,6	8574	881	3,7	7768	798	4,5
Пшениця яра	102,75	3358	345	1,8	4375	450	1,9	2205	227	1,3
Кукурудза на зерно	107,27	8487	910	4,9	21670	2325	9,9	30201	3240	18,1
Ячмінь	95,4	10668	1017	5,4	1987	190	0,8	3623	346	1,9
Соя	236,29	6123	1446	7,7	8485	1447	6,2	16075	3798	21,2
Разом по рослинництву	X	28636	5330	28,6	45091	5293	22,5	59872	8409	47
Молоко	248,66	20145	5009	26,8	20505	5099	21,7	20998	5221	29,1
ВРХ	1164,16	1562	1818	9,7	995	1158	4,9	847	986	5,5
Свині	1273,46	976	1243	6,7	1049	1336	5,7	1499	1909	10,7
Мед	2513,54	2093	5261	28,2	2116	5319	22,6	595	1377	7,7
Разом по тваринництву	X	24776	13331	71,4	24665	12912	54,9	23939	9493	53
Разом по підприємству	X	53412	18661	100	69756	23498	100	83811	17902	100

Порахувавши динаміку валових зборів підприємства, в результаті, ми бачимо, що валові збори продукції рослинництва мають тенденцію до зростання. А саме, обсяг зборів у 2016 році дорівнює 28,6% у порівнянні до всього підприємства, а у 2018 році обсяг зборів становить 47%, що на 18,4 % бачимо зростання. По валових зборах продукції тваринництва бачимо спад

зниження обсягів збору. Так, у 2016 році обсяг збору продукції в цій галузі становить 71,4% проти 53 % у 2018 році, що на 18,4% менше.

В таблиці 3.10 розглянемо в динаміці основні показники рівня рентабельності підприємства.

Таблиця 3. 10. - Динаміка показників рентабельності підприємства у 2016-2018 р. р.,%

№ пор.	Показник	2016	2017	2018	Відхилення (+,-) 2018	
					р. від	
					2016	2017
1	Рентабельність реалізації за валовим прибутком (К _{вп})	13,9	34,2	34,3	20,4	0,1
2	Рентабельність реалізації за чистим прибутком (К _{чп})	100,5	532,7	155,4	255,9	-377,3
3	Рентабельність активів за чистим прибутком (К _а)	-9,4	6,1	24,3	33,7	18,2
4	Рентабельність виробничих фондів (К _{вф})	14,4	58	99,4	85	41,4
5	Термін окупності активів (Т _{оа})	-10,6	16,4	4,1	14,7	-12,3
6	Рентабельність власного капіталу (К _{вк})	-11,8	9,1	32,5	44,3	23,4
7	Рентабельність інвестованого капіталу (К _{ік})	-4	3	10,7	14,7	7,7
8	Рентабельність діяльності (К _д)	-11,7	6,4	22,8	34,5	16,4

Можемо зробити висновок: більшість показників має тенденцію до збільшення. Активи, виробничі фонди, операційні витрати та фінансові витрати мають більший показник до зниження, а валовий прибуток та чистий прибуток мають тенденцію до зростання, що привело до збільшення показників рентабельності.

Так, рентабельність реалізації за валовим прибутком у 2018 році порівняно з 2016 роком зросла на 20,4 %. Це зростання показника пояснюємо тим, що зростає частка валового прибутку у складі чистого доходу, також про позитивні зміни у ціновому утворенні.

Рентабельність реалізації за чистим прибутком має не зовсім нестабільну тенденцію, цей показник у 2018 році порівняно з 2016 роком він більший на 255,9%, а у порівнянні з 2017 роком менший на 377,3 %.

Стрімке зниження рентабельності реалізації за чистим прибутком є свідченням стрімкого зростання витрат операційної діяльності. Рентабельність активів за чистим прибутком характеризує ефективність використання авансованого капіталу підприємства, вона показує рівень прибутку створеного всіма активами підприємства. Так, у 2018 році порівняно з 2016 роком рентабельність активів за чистим прибутком зросла на 33,7 %, а порівняно з 2017 роком теж зросла на 18,2%.

Таке зниження пояснюємо зниженням вартість активів підприємства.

Рентабельність виробничих фондів є важливим показником, він характеризує ефективність використання основних та оборотних виробничих засобів господарства. Це показник який показує позитивну тенденцію до зростання. Порівняно з 2016 роком рентабельність виробничих фондів виросла на 85 %. Таке зростання рентабельності виробничих фондів є підсумком зростання фондівдачі та оборотності обігових коштів, в результаті причин характерних і для рентабельності активів.

Термін окупності активів є оберненим показником рентабельності активів і показує тенденцію до зниження, що є позитивним і свідчить про зниження часу необхідного для відтворення активів підприємства за рахунок чистого прибутку [17].

Рентабельність власного капіталу є головним показником ефективності господарської діяльності та характеризує рівень прибутку отриманого на одиницю власного капіталу. Його величина і тенденції зміни важливі для прийняття власниками рішення про доцільність або недоцільність продовження та розширення діяльності підприємства. У підприємства цей показник також виріс на 44,3 % у порівнянні з 2016 роком, та на 23,4 % у порівнянні з 2017 роком.

Термін окупності власного капіталу є оберненим показником рентабельності власного капіталу. Він показує тенденцію до зниження, що є позитивним явищем, яке характеризує зниження часу за який компенсується власний капітал отриманим чистим прибутком.

Капітал, який був інвестований, є сумою власного капіталу та довгострокових зобов'язань, рентабельність даного капіталу відповідно характеризує ефективність його функціонування. У підприємства цей показник у порівнянні з 2016 роком виріс на 37,1 %, а у порівнянні з 2017 роком виріс на 20,2%.

Важливою групою показників є рентабельність видів діяльності, тобто виробничої, операційної та звичайної. Рентабельність діяльності є одним з головних показників рентабельності. Ці показники характеризують ефективність відповідного виду діяльності, а саме окупність понесених витрат. Рентабельність цієї групи показників підвищилася, у 2018 році у порівнянні з 2016 роком цей показник виріс на 34,5 %, а відносно 2017 року виріс на 16,4%.

Отже, показники рентабельності у своїй сумі мають тенденцію до підвищення, що характеризує зростання ефективності діяльності.

3.3 Резерви підвищення прибутку та рівня рентабельності

Для постійного зростання прибутку, шукають невикористані можливості та резерви його підвищення. Резерв - це кількісна величина. Резерви виявляються на стадіях планування та безпосереднього виробництва продукції і її реалізації. Визначення резервів збільшення прибутку базується на науково обґрунтованій методиці розроблення заходів з їх мобілізації [1].

Процес виявлення резервів поділяють на три етапи: аналітичний – де виявляють і кількісно оцінюють резерви; організаційний – де розробляють цілий комплекс заходів (інженерно-технічних, організаційних, економічних, соціальних), вони забезпечують використання виявлених резервів;

функціональний – це коли реалізуються заходи та йде контроль за їх виконанням.

Резерви збільшення прибутку є можливими: за рахунок збільшення обсягів випуску продукції; за рахунок зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції; за рахунок економії та раціонального використання грошових коштів на оплату праці; за рахунок впровадження досягнень науково-технічного прогресу, в результаті чого зростає продуктивність праці.

Також важливим у пошуку резервів збільшення прибутку є зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Для пошуку та підрахунку резервів зростання прибутку за рахунок зниження собівартості аналізуються звітні дані витрат на виробництво за калькуляціями, користуються методом порівняння фактичного рівня витрат з прогресивними науково обґрунтованими нормами та нормативами за видами витрат, нормативами використання виробничих потужностей, обладнання, нормами непрямих матеріальних витрат, капітальних вкладень і т. д..

По закінченні розрахунку загальної величини резервів зниження собівартості продукції за всіма калькуляційними статтями маємо детально розібрати резерви збільшення прибутку за рахунок зниження затрат праці за окремими напрямками.

Підрахунок зростання прибутку за рахунок резервів зниження собівартості проводять за напрямками: здійснення організаційно-технічних заходів; зменшення кількості робітників; зменшення прямих матеріальних витрат; зниження умовно-постійних витрат також може бути резервом збільшення прибутку. Таке зниження може статися у зв'язку зі зростанням обсягу випуску продукції [2]; підвищення якості продукції.

По закінченню аналізу пошуку резервів збільшення прибутку результати узагальнюються.

Головними джерелами резервів підвищення рівня рентабельності продажів є підвищення суми прибутку від реалізації продукції та зниження собівартості продукції.

Важливим фактором та шляхом підвищення економічної рентабельності виробництва є збільшення врожайності всіх сільськогосподарських культур. Ріст врожайності зернових культур стримується недостатньою інтенсивністю галузі, не дотриманням всіх елементів ґрунтозахисної системи землеробства, повільним освоєнням раціональних сівозмін і інтенсивних технологій, недоліками насінництва, відступом від вимог агротехніки оброблення культур. По оцінках українських вчених та економістів, приріст врожайності зернових культур при інтенсивній технології забезпечується за рахунок: раціонального застосування мінеральних добрив - на 30 -35%, використання інтенсивних сортів - на 15 - 18%. Інше збільшення врожайності досягається за рахунок дотримання термінів і високої якості проведення усіх видів технологічних процесів оброблення зернових культур[10].

Великий врожай має великий вплив і на економічну ефективність його виробництва: продуктивність праці, собівартість, а отже і на рентабельність.

Шляхи підвищення прибутку та рентабельності на підприємстві:

Збільшення цін при збереженому значенні витрат. Заробіток може бути збільшений кількома шляхами: підняттям цін на ваш продукт; підняттям рівня продажів; збільшенням різниці між ціною та собівартістю товару.

Встановлені ціни можуть переглядатися декілька разів на рік. Іншим важливим критерієм, який необхідно враховувати перед підвищенням цін, є тип продукту або продаваної послуги. Існують такі категорії, до яких покупці відносяться добре і готові заплатити трохи більше за них, лише б якість і смак товару залишалися на висоті. До такої категорії належить харчова промисловість. У той же самий час в такій галузі послуг, як телекомунікації, навіть маленьке підвищення цін тягне за собою наслідки [4].

Зниження витрат або собівартості при збереженому значенні заробітку. Це зменшення собівартості товару. Введення в експлуатацію продукції високих технологій. Та зменшення собівартості товарів (послуг) не повинно впливати на погіршення їх якості. Одночасне збільшення цін та зменшення собівартості. Це

досягається шляхом масового виробництва. Зростання масштабу виробництва – це головний принцип економіки.

Висновки

У кваліфікаційній роботі був проведений аналіз основних показників рентабельності, за яким було встановлено:

Рентабельність реалізації за валовим прибутком у 2018 році у порівнянні з 2016 роком підвищилася на 20,4 %. Таке підвищення показника пояснюється тим, що відбувається зростання частки валового прибутку в складі чистого доходу, тобто про збільшення розміру прибутку, який припадає на 1 гривню виручки, а також про позитивні зміни у ціноутворенні.

Рентабельність реалізації за чистим прибутком у 2018 році у порівнянні з 2016 роком підвищився на 255,9 %, а у порівнянні з 2017 роком упав на 377,3 %. Різке зниження рентабельності реалізації за чистим прибутком свідчить про те що, стрімко підвищилися витрати операційної та фінансової діяльності підприємства.

Рентабельність активів за чистим прибутком у 2018 році у порівнянні з 2016 роком підвищилася на 33,7 %, а у порівнянні з 2017 роком підвищилася на 18,2 %. Це можна пояснити тим, що постійно знижується вартість активів підприємства та відбулося збільшення оборотності активів.

У порівнянні з 2016 роком рентабельність виробничих фондів підвищилася на 85 %. Це підвищення рентабельності виробничих фондів є результатом зростання фондівіддачі та оборотності обігових коштів.

Рентабельність власного капіталу виросла на 44,3 % у порівнянні з 2016 роком, та на 23,4 % у порівнянні з 2017 роком.

Рентабельність інвестованого капіталу у порівнянні з 2016 роком підвищилася на 14,7 %, а у порівнянні з 2017 роком підвищилася на 7,7 %. Таку зміну можна пояснити зменшенням частки довгострокових зобов'язань.

Список використаної літератури

1. Аграрна економіка: Підручник/ Семенда Д.К., Здоровцов О.І., Котик П.С., Школьний О.О., Бурляй О.Л., М.А. Коротєєв, Л.Ф. Бурик, А.П.Бурляй, А.І.Кисіль, К.Г. Гайдай: За ред.. Д.К. Семенди та О.І.Здоровцова. - Умань, 2015
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. - 2-ге вид., доп. і перероб./ К.: КНЕУ, 2012.
3. Андрійчук В.Г. Економіка аграрного підприємства. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. - К.: КНЕУ, 2001.
4. Афонин И. В. Управление развитие предприятия: Учеб. пособие. — М 2002.
5. Бойчик І. М. Економіка підприємства: Навч. посібник. — К.: Атіка, 2004
6. Васильков В. Г. Організація виробництва: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-ІУ // гакопі .гасІа.§оу.иа
8. Гриньова В. М. Державне регулювання економіки. — Харків: Вид. дім «ІНЖЕК», 2004.
9. Дідур Т.І. Ефективність сільськогосподарського виробництва та її визначення в ринкових умовах // Економічні науки: Аграрний вісник Причорномор'я / ОДАУ. - Одеса. - 2007. - Вип. 37.
10. Дієсперов В.С. Визначення ефективності в сільськогосподарському підприємстві // Економіка України. - 2007. - №10.
11. Дієсперов В.С. Рентабельність і дохідність // Економіка АПК. - 2008. - №6.
12. Зельднер А. Г. “Резерви підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва”. \\М. :Колосся. 2003.
13. Економіка підприємства. Підручник / За ред. С. Ф. Покропивного. — 2-ге вид., пер. та доп. — К., 2012.

14. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: Підручник. - 2-ге вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2014.
15. Смородін М. Б. “Основи аналізу рентабельності сільськогосподарських підприємств” Київ.: Статистика, 2017.
16. Мешко В.В. Сутність і методи обчислення показників рентабельності підприємства // Науковий вісник Ужгородського університету. - Ужгород. - 2015. - №27.
17. Орлова В.К., Василик О.Б. Рентабельність власного капіталу нафтовидобувного підприємства // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. - Івано-Франківськ. - 2015. - №7
18. Планування діяльності підприємства: Навч.-метод. посібник для само-ст. вивч. дисц. / Белов М. А., Євдокимова Н. М., Москалюк В. Є. та ін за заг. ред. Москалика В. Є. — К.: КНЕУ, 2002.
19. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства- Навч. посібник — К., 2014.
20. Тарасюк Г. М., Шваб Л. І. Планування діяльності підприємства: Навч. посібник. — Житомир: ЖДТУ, 2013.
21. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. Поддєрьогін А. М. Вид. 2-е, перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 1999.
22. Формування собівартості продукції: Метод, посібник — Д., 2003.
23. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства: Навч. посібник. — Житомир: ЖІТІ, 2002.
24. Цал-Цалко Ю. С., Холод Б. І. економіка підприємства: Навч. посібник. — Житомир: ЖГП, 2012.
25. Шваб Л. І Економіка підприємства: Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. — 2-е вид. — К.: Каравела, 2015